

KSZTAŁTOWANIE POJĘĆ

LEKCJA JĘZYKA POLSKIEGO. KONSTRUKTYWIZM. MYŚLENIE KONWERCYJNE I
DYWERCYJNE

ANETA GRODECKA,

ZDALNE NAUCZANIE 2020

TAK BYŁO...

Dywergencja stała się modnym tematem rozpraw dydaktycznych, gdy zaczęto proklamować metody projektowe i częste stały się odwołania do konstruktywizmu. Przypomnijmy, że chodzi o rodzaj teorii uczenia się, wywodzący się z książki Nelsona Goodmana, który w zakresie procesów poznawczych wyróżnił szereg operacji intelektualnych (składanie i rozkładanie, wartościowanie, porządkowanie, usuwanie i dodawanie, deformowanie), za ważny mechanizm regulujący myślenie, podlegający reakcjom automatycznym, uznał kategoryzowanie. Ten element neuronaukowy zaważył na atrakcyjności całej propozycji. Tezy Goodmana na polu edukacji spopularyzował Jerome Bruner, formułując na ich podstawie nową, psychokulturową koncepcję umysłu. Uznał, że trzeba przestać traktować umysł jak urządzenie do przeprowadzania operacji (teoria komputacyjna), i zobaczyć w nim sieć interakcji.

TAK JEST...

Obecnie wiemy, że w zaproponowanej koncepcji kryła się przesada, która okazała się „ślepą uliczką”. Bruner wykluczał zjawiska przyrodnicze; zakładał, co było błędem, że nie warto badać podstaw świata i natury substancji, i tego typu tematy trzeba pozostawić teologii. Obecnie wiemy, że myślenie nie jest jedyną drogą do osiągnięcia poznania ; w czasie rekonstrukcji umysłu uwzględnia się również badania nad naturą snu, objawień, medytacją i buddyzmem. Konstruktivism nie spełnił pokładanych w nim oczekiwań. Geoff Petty zauważył: „Z teorią poznawczą, nazwaną konstruktivismem, zgadzają się niemal wszyscy specjaliści od ludzkiego mózgu i umysłu” .

KONSTRUKTYWIZM A DYDAKTYKA

Nie można zaprzeczyć, że konstruktywizm okazał się dla dydaktyki przydatny, umocnił w niej dwie ważne zasady: wiązania wiedzy z uprzednią wiedzą ucznia i nauczania pojęć w sposób problemowy. Tezy kierunku stały się w pewnym momencie bardzo atrakcyjne dla dydaktyków nauk ścisłych, pozwalały im zerwać z modelem, który obowiązywał w tych naukach od zawsze, opisywany jako model bezpośredniego nauczania pojęć (zob. niżej). Dydaktycy matematyki zaczęli postulować tryb nauczania, który ma zaczynać się od analizy przykładów i antyprzykładów, a kończyć sformułowaniem definicji. Czy szkolnych polonistów trzeba namawiać do przyjęcia takiego sposobu nauczania? Zdarza się, że zaczynają lekcję od definicji „bajki” lub „impresjonizmu”, i dopiero potem analizują z uczniami „przykłady” gatunku i kierunku, uznając inny sposób dochodzenia do wiedzy za zbyt energetyczny.

NAUCZANIE POJĘĆ

```
graph TD; A[NAUCZANIE POJĘĆ] --> B[NAUCZANIE BEZPOŚREDNIE]; A --> C[NAUCZANIE PROBLEMOWE JĘZYK POLSKI]; B --> B1[1. DEFINICJA]; B --> B2[2. CECHY ISTOTNE]; B --> B3[3. PRZYKŁADY I NIEPRZYKŁADY]; B --> B4[4. SPRAWDZENIE OPANOWANIA POJĘCIA]; C --> C1[1. PRZYKŁADY I NIEPRZYKŁADY]; C --> C2[2. NAPROWADZANIE NA CECHY ISTOTNE]; C --> C3[3. NAZWANIE POJĘCIA];
```

NAUCZANIE BEZPOŚREDNIE

1. DEFINICJA
2. CECHY ISTOTNE
3. PRZYKŁADY I NIEPRZYKŁADY
4. SPRAWDZENIE OPANOWANIA POJĘCIA

NAUCZANIE PROBLEMOWE

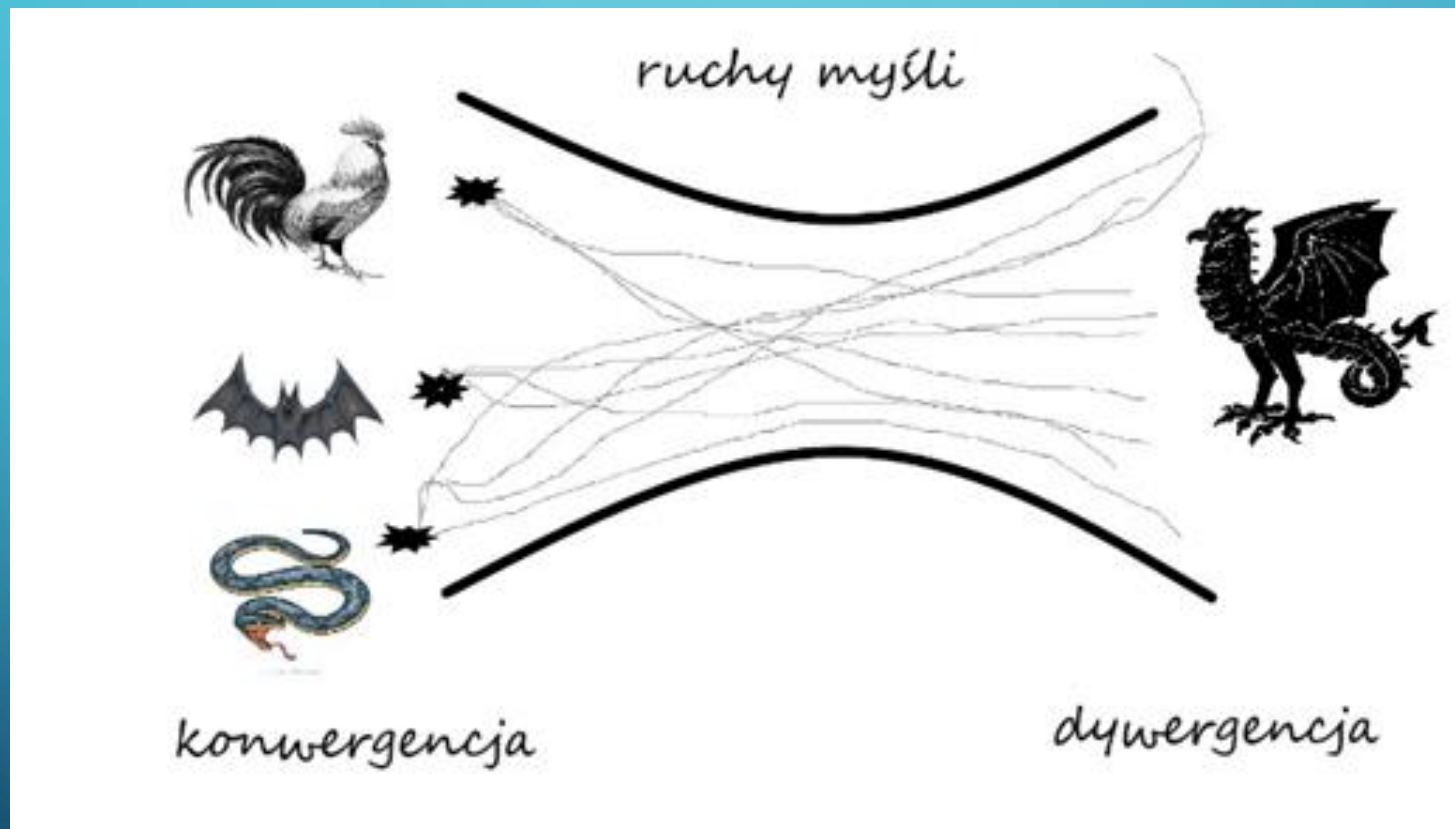
JĘZYK POLSKI

1. PRZYKŁADY I NIEPRZYKŁADY
2. NAPROWADZANIE NA CECHY ISTOTNE
3. NAZWANIE POJĘCIA

DWA SPOSOBY MYŚLENIA W DYDAKTYCE

Jeden sposób myślenia nie wyklucza innego (zob. il. poniżej). Warto pamiętać, że już Thomas Kuhn zakładał, że uczyony w badaniach podstawowych powinien myśleć zarówno **dywergencyjnie (rozbieżnie)**, jak i konwergencyjnie (**zbieżnie**), czyli powinien być zarazem obrazoburcą i tradycjonalistą.

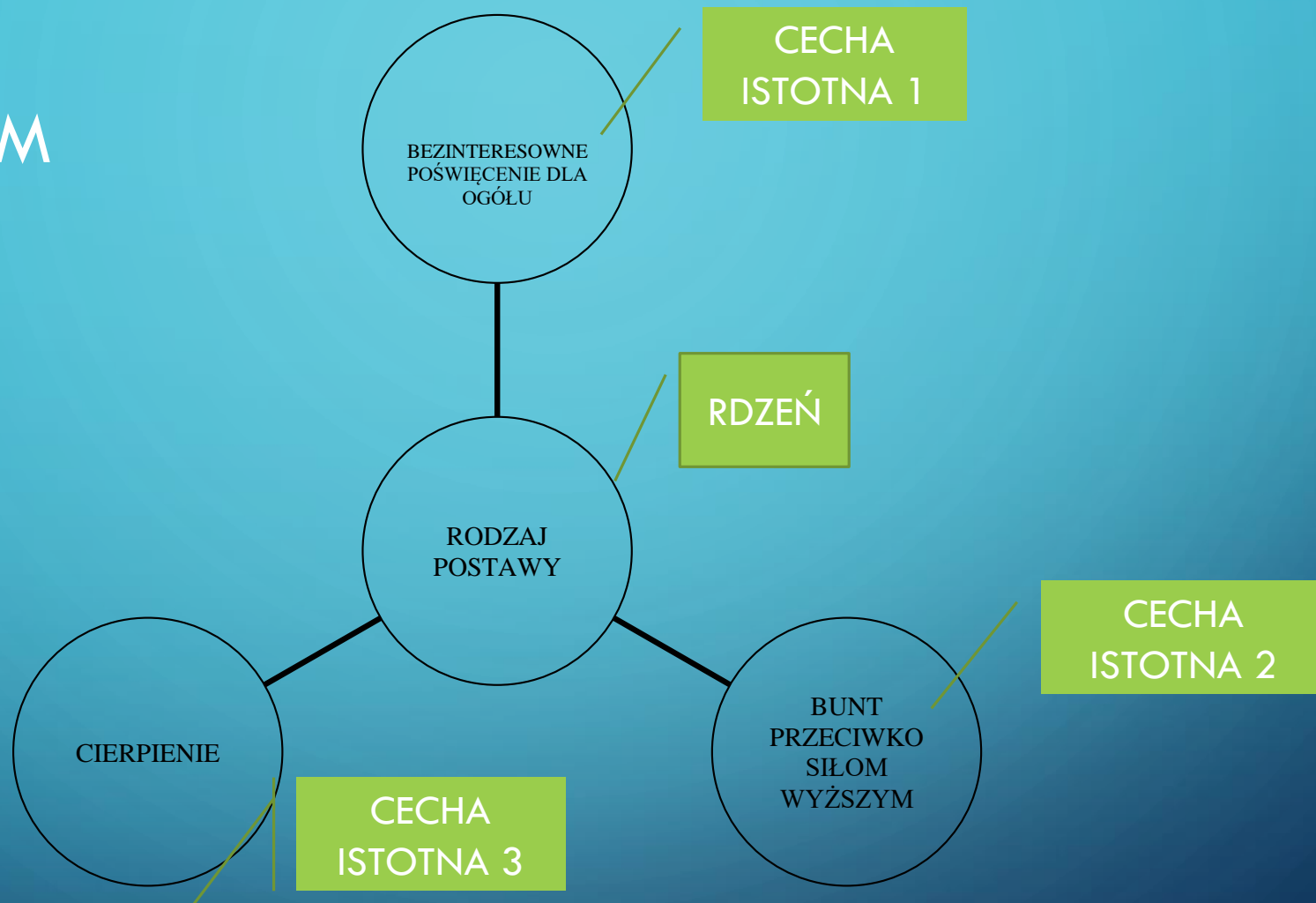
„RUCHY MYŚLI”. MYŚLENIE KONWERCENCYJNE I DYWERCENCYJNE. OPRAC. WŁASNE.

ĆWICZENIA W DEFINIOWANIU

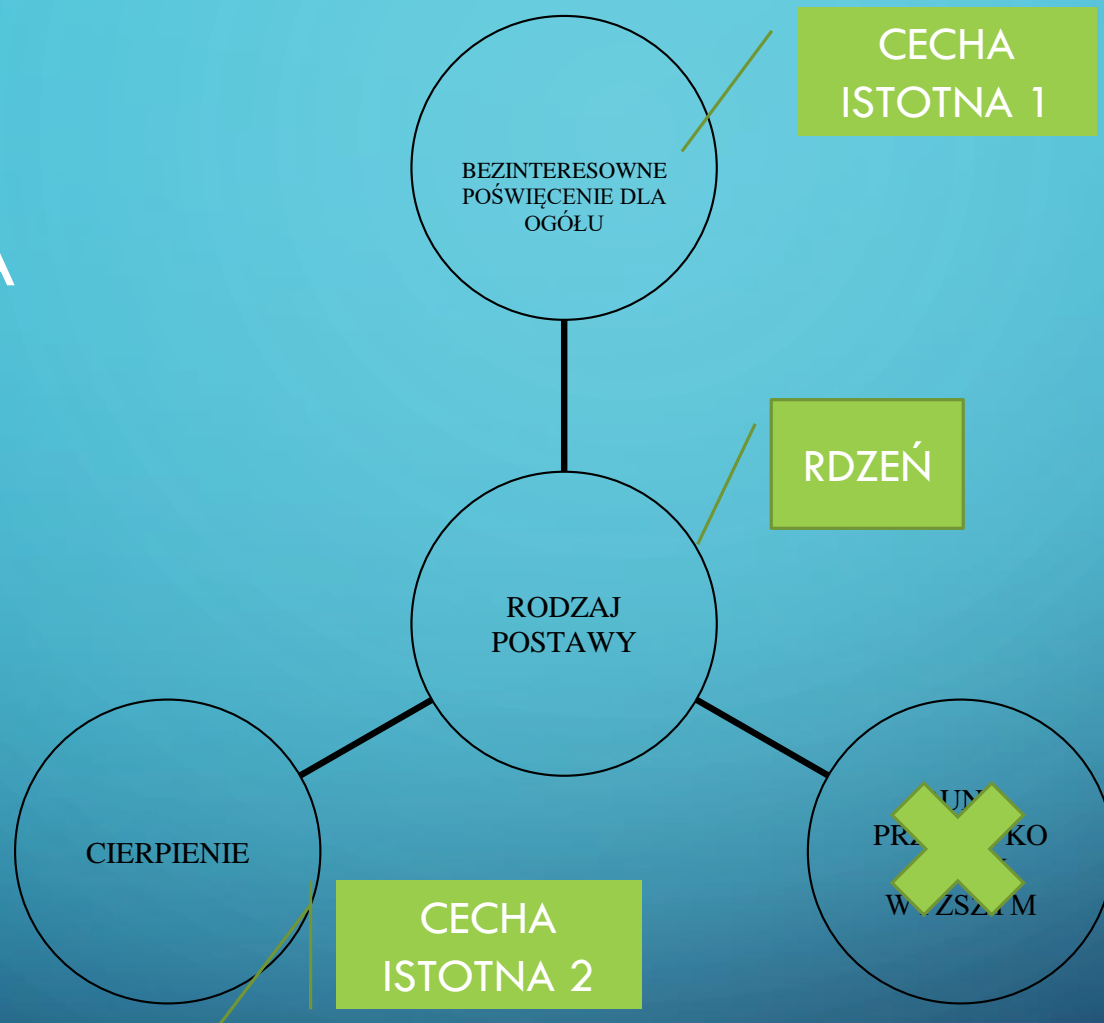
STOSOWANIE SIECI W NAUCZANIU POJĘĆ – SPRAWNE WSKAZYWANIE „RDZENIA” I JEGO CECH
ISTOTNYCH

PROMETEIZM

Gdy nie wyliczymy wszystkich trzech cech istotnych, nie zdefiniujemy pojęcia. Po pominięciu cechy drugiej uzyskamy, np. opis postawy Chrystusa (zob. niżej).

POSTAWA CHRYSTUSA

PROPOZYCJA ĆWICZENIA

Rozpisz w formie sieci pięć poniższych pojęć z *Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej*:

- parafraza
- perswazja
- styl
- artykuł
- ironia.

Pamiętaj o precyzji, nie wyliczaj zbyt dużo cech, jedynie te istotne, z których w definicji nie możemy zrezygnować.

LITERATURA

- Arends Richard I., *Uczymy się nauczać*, przeł. K. Kruszewski, Warszawa 1994 [rozdz. IX R. Jantz, *Nauczanie pojęć*].
- Goodman Nelson, *Jak tworzymy świat*, przeł. M. Szczubińska, Warszawa 1997.
- Bruner Jerome, *Kultura edukacji*, przeł. T. Brzostowska-Tereszkiewicz, Kraków 2010.
- Kuhn Thomas S., *Dwa bieguny. Tradycja i nowatorstwo w badaniach naukowych*, przeł. S. Amsterdamski, Warszawa 1985.
- Petty Geoff, *Nowoczesne nauczanie. Praktyczne wskazówki dla nauczycieli, wykładowców i szkoleniowców*, przeł. J. Bartosik, Sopot 2013.